

Verbalna komunikacija u treniranju mladih fudbalera

Edina Špago-Ćumurija

SAŽETAK: Rad donosi pregled istraživanja značaja verbalne komunikacije kad je riječ o trenerima mladih igrača fudbala. Sport u kojem učestvuje veliki broj djece i mladih, danas se istražuje u široj perspektivi, uključujući njegove kulturne, psihološke, pedagoške i komunikacijske aspekte. U takvom pristupu koji se odmiče od pitanja tehnike fudbala a trener mijenja svoju ulogu od poznavaoa fudbala prema pedagoškom radniku, pitanje verbalne komunikacije donosi različite mogućnosti za poboljšanje kvaliteta trenajnog procesa mladih fudbalera. Rad predstavlja oblike verbalne komunikacije i jezičnih elemenata koje koristi trener, a koji igraju značajnu ulogu u procesu učenja mladih fudbalera i njihovim sportskim rezultatima, poput instrukcija, povratnih informacija, postavljanja pitanja, te se osvrće na vezu jezika i pažnje, kao i na izgradnju timske kognicije putem komunikacije. Saznanja iz ove oblasti mogu se praktično primijeniti u obrazovanju trenera mladih fudbalera, jer kvalitetno obrazovan trener sa odgovarajućim jezičnim, komunikacijskim i društvenim vještinama postaje osnova fudbalske filozofije u najjačim fudbalskim ligama.

Ključne riječi: *jezik, primijenjena lingvistika, verbalna komunikacija, fudbalski treneri, mladi fudbaleri, fudbal*

Verbal Communication in Coaching of Young Football Players

ABSTRACT: The paper presents a review of research on verbal communication in coaching of youth football players. This sport which attracts a huge number of children and young people, is in focus of recent research in a broader perspective, including its cultural, social, psychological, pedagogical and communicative aspects. This new approach is turning from technical issues of the game and focuses on the role of a coach who is not seen as a football expert but rather a pedagogical worker. In such a context, language and communication research opens new possibilities for a better quality of training of youth football players. The paper presents forms of coaches' language and verbal communication that play a significant role in the learning process of young football players and their performance. These forms of verbal behavior are: instructions, feedback and questioning. In addition to this, the paper discusses the research on interrelatedness between language and attention, as well as on building of team cognition through communication. Findings from this scientific area can be practically applied in education of football youth coaches, because highly qualified coaches with appropriate language-based, communicative and social competences are becoming pillars of football philosophies in the leading football leagues.

Keywords: *language, applied linguistics, verbal communication, football coaches, young football players, football*

UVOD

Treniranje mladih fudbalera prioritet je profesionalnih klubova, ali loši rezultati u praksi potakli su trend istraživanja razvoja mladih fudbalera u mnogo širem kontekstu od tehničke strane ovog sporta. Samo 20% talentovanih mladih igrača ostaje u timu nakon svojih tinejdžerskih godina (McNamara, 2011, po Larsen, Alferman&Christensen, 2012). U engleskom fudbalu je naglasak na treniranju vlastitog podmlatka još od 1997. godine, kada je tadašnji direktor Fudbalske asocijacije Howard Wilkinson izjavio: *Ne možete napraviti igrača ako ne radite na osobi*¹ (Morgan, 2006), naglasivši tako pedagošku stranu ovog posla. Dinamični proces treninga uključuje pregovaranje i usklađivanje različitih gledišta i razmišljanja ljudi uključenih u fudbal (Cruickshank,

Collins & Minten, 2013). U engleskim klubovima, u periodu između sezona 2009/10. i 2017/18, procenat igrača koji su izrasli iz engleskih akademija rezultirao je u samo oko 40% od minuta odigranih u engleskoj Premijer ligi (Poli, Ravenel, & Besson, 2019, po Saward et al., 2019)². Uloga trenera i njegovog šire postavljenog obrazovanja pojavila se kao ključna u državama najjačih fudbalskih liga.

Interdisciplinarno istraživanje fudbala

Ekološki pristup treniranju mladih fudbalera uzima u obzir psihocijalne vještine te kulturno uslovljeni kontekst kao bitne faktore u razvoju mladih fudbalskih talenata, te predviđa razvijanje holističkog paketa

¹<https://aawsat.com/english/home/article/1073201/how-howard-wilkinson-set-english-football-course-its-golden-summer?amp;VP>

² U UK, Fudbalska asocijacija je zbog nedovoljno uspješnog razvoja mladih igrača koji će zaigrati u reprezentaciji, donijela Plan za razvoj elitnih igrača (The Elite Player Performance Plan), a UEFA je donijela preporuku za licenciranje trenera mladih selekcija, uključujući i licencu A u svim državama članicama do 2014. godine (Adams, Cropley&Mullen, 2016).

vještina koji se sastoji od širokog spektra kognitivnih, percepcijskih i motoričkih vještina (Janelle&Hillman, 2003, po Larsen, Alferman&Christensen, 2012). Ovi faktori čine mlade igrače uspješnim učenicima u procesu podučavanja (VP od *teachable*), što je faktor koji u kasnijim fazama razvoja odvaja najbolje igrače od ostalih (Helsen, Hodges, Winckel, & Starkes, 2000, po Larsen, Alferman&Christensen, 2012). Uspjeh u fudbalu zavisi od toga kako se informacija obrađuje u kompleksnim i izuzetno promjenjivim kontekstima igre (Vestberg et. al, 2012), a sposobnost komuniciranja neophodna je i za povezivanje sportskih aktivnosti sa poželjnim društvenim oblicima ponašanja (Kassing et. al., 2004).

Fudbal je timski sport u kojem grupa uspostavlja pravila a interakcija u timu utiče na to kako svaki igrač gradi identitet, kreira značenje i prihvata informacije, tj. utiče na njegov proces učenja (Lave & Wenger, 1991, po Myler, 2014). Loša interakcija i komunikacija u timu (npr. neefikasna komunikacija u vezi sa ulogama svakog od igrača, neodgovarajuća povratna informacija o igri, itd.) javlja se kao najsnažniji prediktor stresa kod igrača i nivoa njegovog zadovoljstva (Campbell & Jones, 2002, po Kassing et. al., 2004).

Uloga trenera

U istraživanju ovakvog, šireg konteksta treniranja mladih fudbalera, pokazalo se da, za razliku od individualnih sportova, u timskim sportovima sportisti najviše komuniciraju s trenerom, a kvalitet ove komunikacije poboljšava sportske rezultate (Aly, 2014). Istovremeno, *najjači uzrok stresa u razvoju mladih igrača je odnos sa trenerom*, nakon čega slijede: strah od ispadanja iz selekcije i pravljenje grešaka, uspjeh tima, očekivanja postavljena pred igrača, te briga u vezi sa opstankom u fudbalu (Nesti, 2010; Reeves et al., 2009, po Champ, 2017).

U najvećim nacionalnim ligama (Belgija, Engleska, Francuska, Španija, Njemačka, Norveška), trenažni procesi kao okosnicu imaju visoko obrazovane trenere, kao i saradnju sa ostalim zainteresiranim stranama (direktorima klubova, akademija i sl.), u cilju uvježbavanja *dijeljenja informacija i načina razmišljanja* (VP od *shared knowledge*).³

Problemi u verbalnom aspektu treniranja

Iako naučna istraživanja prepoznaju značaj jezičnih i komunikacijskih vještina trenera, u praksi su podaci često drugačiji. Kultura fudbala je dominantno muška, često tradicionalna i nesklona promjenama, i u njoj vladaju nepisana pravila, implicitno podrazumijevane vrijednosti i obrasci ponašanja, te gruba komunikacija u međusobnim odnosima (Røynesdal, Toering & Gustafsson, 2018). U istraživanju provedenom u jednom od najstarijih i najuspješnijih danskih klubova (Aarhus FC), pokazalo se da su društvene vještine (u koje spadaju vještina komuniciranja i slušanja) implicitne u fudbalskom okruženju, što znači da se ne uvježbavaju i da se o njima ne govori (Larsen,

Alferman&Christensen (2012). U istraživanju u engleskom fudbalu⁴, pokazalo se da općim komunikacijskim kontekstom gotovo ekskluzivno upravlja trener. Nakon utakmica jezik trenera je agresivan, uvredljiv, omalovažavajući, a igrači nemaju priliku da objasne svoje akcije (Cushion&Jpnes, 2006). U akademijama se jezik koristi da se izdvoji i ponizi pojedinac – kao način kontrole mladih igrača (Parker, 1996, po Champ, 2018). Treneri pribjegavaju prijeljama kažnjavanjem kod podbacivanja u izvedbi sportista (Miles & Greenberg, 1993, po Kassing et. al., 2004). Groom (2015) potvrđuje sličan autoritativan stav trenera u istraživanju verbalne interakcije između trenera i mladih fudbalera tokom razgovora i analize prilikom gledanja videosnimaka odigranih utakmica u engleskom elitnom programu obuke za mlade igrače, te naglašava potrebu razvijanja svijesti trenera o svojoj poziciji i uticaju koji tako vrše na mlade fudbalere.

Promjena uloge trenera

Za uspješan razvoj mladih fudbalera neophodan je pristup u kojem *trener nije u centru, nego igrač i tim*⁵. Kontekst u kojem se najbolje uči je onaj koji se oslanja na zonu ugone (VP od *comfort zone*) igrača, iz koje se širi opseg vještina i znanja u tzv. zoni učenja.⁶ Razvoj mladih fudbalera treba se bazirati na igri (kontekstu) a ne na pojedincu, za uspješniji razvoj perceptivno-kognitivnih i tehničkih vještina. (Cushion et.al, 2012, P.R. Ford et al, 2010, po North et al, 2014)). Ovakvo kreiranje trenažnog procesa stavlja fokus na taktiku, a *donošenje odluka* postaje osnova za komunikaciju između trenera i igrača. Putem postavljanja pitanja i traženja i pružanja povratnih informacija, razvija se razumijevanje igre, rješavanje problema i donošenje odluka – a u osnovi ovih postupaka je jezična komunikacija između mladog igrača i trenera (Muir, Morgan, & Abraham, 2011, po North et al, 2014). Na ovaj način treneri bi se prebacili sa transmijskog obrazovanja kojim se prenosi znanje, na transformacijsko, u kojem se znanja i vještine *kreiraju* u saradnji, uključujući različite perspektive. U takvom procesu učenja postaje važna autonomija učenika/mladog igrača (Jickling and Wals, 2008, po Grah, 2014).

Promjena percepcije uloge trenera mladih fudbalera uključuje shvatanje njegove uloge kao pedagoške. Tradicionalno, treneri mladih selekcija nerijetko vide taj period svog rada kao stepenicu prema treniranju odraslih fudbalera. Treniranje mladih igrača je posebna specijalizacija i iziskuje raznovrsne specifične vještine trenera, te je potrebno obrazovati trenere specijaliste za posebne dobne grupe mladih igrača. Također, u jednom širem postavljanju trenerske uloge u trenažnom procesu mladih fudbalera, gdje će ih treneri izloženi stvarnim situacijama u kojima će ih ohrabrivati da samostalno donose odluke, jedna od ključnih

⁴ Istraživanje u fudbalskom klubu West Bromwich Albion

⁵ Project UEFA The identification of good practice principles to inform player development and coaching in European youth football

³ Project UEFA on The identification of good practice principles to inform player development and coaching in European youth football

osobina trenera postaje njegova *spособnost da razgovara* sa mladim igračima (što je potpuno drugačije od komunikacije sa odraslim), da sasluša, da povratnu informaciju itd. (Adams, Cropley&Mullen (2016). U slučajevima kad je trener prošao obuku o pružanju društvene podrške igračima, igrači su bolje ocjenjivali svoje trenere, ocijenili su da im je treniranje zabavnije, te da su njihovi odnosi sa saigračima bolji, bez obzira na rezultatski uspjeh tima (Smith, Smoll, & Barnett, 1995, po Kassing et. al, 2004).

U obrazovanju trenera treba razgraničiti *filozofiju treniranja* (principe i uvjerenja o tome kako treba trenirati/podučavati mlade), od njihove *fudbalske filozofije* (preferirani tehnički način, na koji bi, po uvjerenju trenera, trebalo igrati fudbal). U sadašnjim programima obuke trenera mladih fudbalera nedostaju tzv. prenosive vještine u koji spada komunikacija, tj. *upotreba određenog diskursa i jezika u komunikaciji s mladim igračima* (Adams, Cropley&Mullen, 2016).

Verbalna komunikacija

Verbalna komunikacija je čin govorenja, dijeljenja informacija, izražavanja ideja, znanja, osjećaja, i misli sa drugom osobom ili grupom ljudi. Može se odvijati na agresivan, asertivan, pozitivan ili pasivan način (LaShell, 2016). Procesi koji su uključeni u komuniciranje su slušanje, davanje komentara, postavljanje pitanja, analiziranje i procjena (Aly, 2014).

U fudbalu se jezični elementi koriste:

- u odnosu trenera i igrača tokom treninga i utakmice, te u analizi igre nakon utakmica pomoću videomaterijala, sa ciljem poticanja samorefleksije igrača o njihovoj izvedbi, na osnovu koje će biti planirana poboljšanja (Reeves&Roberts, 2013)
- u odnosu među igračima, posebno u fazama tranzicije iz mlađe selekcije u stariju, te u prvi tim (Røynesdal, Toering & Gustafsson, 2018)
- između trenera (npr. prvog tima i tima omladinske škole)
- u komunikaciji mladih igrača, koji se trebaju uklopiti u *kulturu svlačionice* (Reeves&Roberts, 2013)

Naravno da u svim ovim oblicima komunikacije postoje i neverbalni elementi, ali u ovom radu fokus je na jezičnim porukama, i to specifično onim oblicima koji pozitivno utiču na proces učenja mladih fudbalera (postoji već mnogo istraživanja o negativnim aspektima jezika trenera u ophođenju sa igračima, neprimjerenom leksici itd., i taj aspekt u radu nije analiziran.)

Jezični elementi u procjeni ponašanja trenera

Komunikacijski stil trenera direktno utiče na ponašanje mladih igrača u sportu i u društvu, što potvrđuje edukacijsku ulogu trenera (Kassing et. Al., 2004). Mjerni instrument koji se koristi za procjenu ponašanja trenera, ali i i provjere nivoa svjesnosti trenera o vlastitom ponašanju, koji je kreiran na

Univerzitetu u Arizoni (Arizona State University)⁷, uključuje niz oblika ponašanja trenera, od kojih se većina realizira upravo verbalnim komuniciranjem:

- korištenje imena ili nadimka igrača u obraćanju,
- prethodne instrukcije, tj. upute koje trener daje igraču prije izvršenja određene akcije – uključuje objašnjenje kako nešto izvesti
- paralelne instrukcije – upute u toku izvršavanja neke aktivnosti
- naknadne instrukcije – korektivne upute, ponovno pojašnjavanje, ili povratna informacija nakon obavljene aktivnosti
- postavljanje pitanja – bilo koje postavljanje pitanja mladom igraču u vezi sa strategijom, tehnikom, dodijeljenim zadacima.
- fizička pomoć – fizičko pomjeranje tijela igrača na željenu poziciju ili putem slijeda pokreta
- pozitivno modeliranje – demonstracija ispravne akcije ili tehnike
- negativno modeliranje – demonstracija neispravne akcije
- pojačavanje aktivnosti – verbalne upute za pojačavanje napora igrača, npr. *Trči, trči* i sl.
- verbalna i neverbalna pohvala – npr. *Odlično*, ili *palac gore*
- verbalno ili neverbalno neodobravanje, npr: *To je bilo loše*, ili neodobravajući izraz lica
- menadžment – verbalno ili neverbalno ponašanje u vezi sa organizacijskim detaljima treninga koji se ne tiču sporta, npr. postavljanje činjeva ili upute poput: *Podijelite se u grupe od pet*.
- ostalo – sva ponašanja koja ne mogu biti svrstana u ove kategorije, npr. provjera povreda, korištenje humora u razgovoru sa igračima, razgovor sa nekim drugim na terenu itd.
- tišina – periodi bez govora, npr. slušanje šta igrač govori ili nadziranje akcije (Morgan, 2006).

Komunikacijske vještine smatraju se najznačajnijih vještinama koje jedan trener treba posjedovati (Bain & Wendt, 1983, Haselwood et al., 2005, po Aly, 2014). Ponašanja trenera mladih fudbalera koja utiču na njihov proces učenja su *instrukcije*, *demonstracije*, *postavljanje pitanja* i *pružanje povratnih informacija* (i. e. instruction, demonstration, questioning, and feedback; Douge & Hastie, 1993; Schempp, 2002; Williams & Hodges, 2005, po Morgan, 2006). Tri od četiri oblika ponašanja su jezični elementi, i o njima će biti riječi u nastavku.

Instrukcije kao oblik verbalne komunikacije

Instrukcije su jezične formule koje imaju funkciju poboljšanja kapaciteta primatelja te poruke da brže i lakše savlada određene vještine. Prilagođavaju se sadržaju i vještinama iz oblasti podučavanja – instrukcije iz oblasti stranog jezika, matematike, ili vještina iz oblasti sporta koje su u fokusu o ovom radu (Saunders et. al, 2013). Pored pozitivne povratne

⁷ Mjerni instrument sa Univerziteta u Arizoni: Arizona State University Observation Instrument, ASUOI, varijanta koju su razvili Lacy & Darst, 1984. godine

informacije i osjećaja podrške od trenera, mladi igrači vide instrukcije kao preferirani oblik ponašanja trenera. Instrukcijski stil preferiraju pogotovo mladi igrači sa manje iskustva, i to više tokom perioda sportskog neuspjeha (Høigaard, 2014). Zanimljivo je da se komunikacija pojačava i sa strane trenera i igrača kad tim pobjeđuje (Aly, 2014), ali je očito potrebno znati usmjereno verbalno komunicirati i tokom manje uspješnih perioda. Morgan (2006) navodi karakteristike instrukcijskog stila koji preferiraju mladi igrači elitnih selekcija, te njihove efekte:

Tabela 1. Osobine jezika trenerskih instrukcija koje pozitivno utiču na mlade igrače

OSOBI NE JEZI KA INSTRUKCI JA	UČINAK
jasnoća, prikladan jezik, detaljna objašnjenja	poboljšavaju razumijevanje
informacije u vezi sa igrom	povećavaju značaj treninga
odražavaju svijest trenera o individualnim razlikama među igračima	razvija se poštovanje brzine i stila učenja
odražavaju suosjećanje	donosi rasterećenje igrača zbog svijesti o postojećoj podršci
konzistentne informacije i njihovo ponavljanje	pomaže trajnost naučenog
informacije koje se predstavljaju sa ostavljanjem izbora igračima	ohrabruju donošenje odluka
ohrabrenje igračima da sami usvajaju informacije na svoj način	ohrabruju iskustveno učenje

Pitanja kao oblik verbalne komunikacije u fudbalu

Athanasiadou (1991) definiše pitanja kao govorni čin koji može imati različiti funkciju, u zavisnosti od odnosa onoga ko postavlja pitanje i onoga ko odgovara (intimnost, društvena udaljenost, autoritet).

S obzirom na to da se treniranje u savremenom istraživanju fudbala smatra primarno obrazovnom praksom, pedagoška saznanja se mogu primijeniti na upotrebu pitanja u treningu mladih fudbalera:

1. pitanja razvijaju proces razmišljanja i usmjeravaju procese ispitivanja i donošenja odluka
2. obezbjeđuju i pojašnjavaju informacije, daju odgovore na ono što brine mlade učenike, i razvijaju njihove vještine
3. određuju koje znanje učenici već posjeduju, pa se mogu planirati budući sadržaji koji će odgovarati njihovim potrebama
4. obezbjeđuju motivaciju tako što ohrabruju aktivno učešće u procesu učenja
5. vode učenike u procesu razmatranja novih ideja i korištenja ideja koje su već usvojili
6. pomažu učenicima da razjasne vlastite ideje, strukturiraju svoje učenje, i nauče o stvarima koje ih zanimaju
7. ohrabruju učenike da postavljaju svoja pitanja
8. obezbjeđuju informacije od učenika na osnovu kojih se može procijeniti učenička izvedba i nivo razumijevanja

9. predstavljaju izazov za učenike i nastavnike da dijele informacije koje imaju
10. propituju uvjerenja i vode ka ponovnom razmatranju vrijednosti
11. pomažu nastavnicima da procijene učinkovitost svog rada (Kissock and Iyortsuun, 1982, po Morgan, 2006).

Istraživanja pokazuju da treneri koriste pitanja u komunikaciji sa mladim igračima tek u obimu od 2,65% u odnosu na druge tehnike i oblike koje se javljaju u ponašanju trenera u trenažnom procesu (Claxton, 1988; Cushion & Jones, 2001; Lacy & Goldston, 1990; Lacy & Martin, 1994; Miller, 1992; Potrac et al., 2002, po Morgan, 2006). Cope (2016) potvrđuje da se svega 2-5% komuniciranja trenera sastoji se od pitanja, a i tada su ta pitanja konvergentna i traže samo faktualni odgovor, a ne divergentna, tj. ona na osnovu kojih se razvija razmišljanje višeg reda.

Kidman (2001, po Morgan 2006) preporučuje upotrebu otvorenih pitanja koja će od mladih igrača zahtijevati apstraktno mišljenje u kojem će primijeniti, analizirati, sintetizirati, evaluirati i kreirati znanje. Ovakva pitanja se smatraju pitanjima višeg reda i razvijaju sposobnost igrača za samostalnu procjenu.

Povratna informacija kao oblik verbalne komunikacije

Povratna informacija je oblik informacije koju pruža nastavnik, trener, roditelj itd. u vezi sa aspektima izvedbe ili nivoa razumijevanja učenika/igrača/djeteta. Javlja se u procesu učenja *nakon* instrukcija koje *uvode* znanje i vještine potrebne da se izvrši neka radnja. Povratna informacija poboljšava uloženi napor, motivaciju i angažman u prevazilaženju nesklada *između onog što je već naučeno i što treba da bude usvojeno*. Smatra se kritičnim faktorom u procesu učenja (Hattie&Timperley, 2007). Iz perspektive mladih igrača, najvažniji faktor koji pospješuje učenje je trener⁸. On pomaže davanjem povratne informacije, ali i suzdržavanjem od uplitanja u odluke igrača. Trener u komunikaciji ne bi trebao direktno pomagati, nego omogućiti da igrač sam radi na rješavanju problema. Povratna informacija trenera služi da omogući da o elementima svoje igre i eventualnom problemu priča igrač, te da trener ne ukazuje eksplicitno da je nešto pogrešno urađeno (pokazalo se da su igrači uglavnom svjesni svojih grešaka i ne žele da ih treneri još jednom dodatno istaknu). Istraživanjem trenerskih iskustava, pokazalo se da, uz isticanje i ohrabivanje pozitivnih aspekata rada igrača (*positive reinforcement*), nema trenutne promjene u izvedbi igrača, međutim, uz *redovnu* pozitivnu i afirmativnu povratnu informaciju, dugoročno dolazi do poboljšanja igre kod talentiranih mladih igrača, a posebno njihove lične motivacije (Mouratidis et al., 2008, po Myler, 2014), uz reduciranje osjećaja nesigurnosti (Høigaard et al., 2017). Pri tome je uvijek potrebno da trener poznaje igrača kao osobu, jer to olakšava komunikaciju i razmjenu informacija (Myler, 2014:41). Bez povratne

⁸ Istraživanje urađeno u juniorskoj selekciji FK St. Patrick's iz Dublina, Irska, koji su selektirani za državnu reprezentaciju 2013. godine. Rad je napisan 2014. godine.

informacije, motivacija mladih igrača može se smanjiti ili čak nestati (Morgan, 2006).

Povratna informacija od trenera mladim igračima ključna je za razvoj njihovih tehničkih i taktičkih vještina (Martindale, Collins & Daubney, 2005, po Lagestad, Sæther & Ulvik: 2017). Potrebno je da postoje direktni kanali kojima će igrači lako dati povratnu informaciju treneru, a isto tako je ključna povratna informacija od trenera prema svakom igraču, u skladu sa njegovim individualnim karakteristikama. Pri tome je važno tražiti pojedinačne povratne informacije od svakog igrača, a ne samo grupne (Lamm and Trommsdorff (1973), po Myler, 2014) (Myler, 2014). Uporedivši verbalne informacije koju su svojim mladim igračima uputili treneri elitnih i igrača amatera, pokazalo se da kod trenera elitnih mladih igrača od 100% verbalno izrečenih povratnih informacija 70% otpada na informacije upućene pojedinačnim igračima, i oko 20% na informacije upućene cijelom timu, dok treneri igrača amatera upućuju pojedinačno igračima tek 20% od ukupnog verbalnog angažmana. Najveći dio informacija oni upućuju timu kao cjelini (skoro 60%).

Također, ukupno gledajući, treneri elitnih mladih igrača ulažu mnogo više vremena u davanje povratnih informacija i individualno i timski u poređenju sa trenerima mladih amatera. Nadalje, 31% pozitivnih verbalnih povratnih informacija upućuje se mladim elitnim igračima naspram svega 4% pozitivnih informacija od trenera mladih igrača amatera. Kad su u pitanju negativne povratne informacije, one čine svega 10% od ukupnog opsega informacija koje pruža trener elitnih mladih fudbalera, dok treneri mladih amatera pružaju 21% negativnih povratnih informacija. Istovremeno, čak 75% povratnih informacija trenera mladih igrača amatera je neutralno, dok je udio neutralnih informacija kod trenera elitnih mladih igrača 60%.

Treneri elitnih mladih fudbalera daju povratnu informaciju koja je više reflektivno usmjerena – oni zahtijevaju od igrača da sam razmisli prije nego što mu daju odgovor. Osim toga, češće su zaustavljali igru u odnosu na trenere u amaterskom fudbalu, koristeći te pauze da daju objašnjenja i ohrabre igrače da sami dođu do zaključka. Istraživanja potvrđuju značaj individualizirane, specifične i direktne povratne informacije od trenera prema igraču. Razlika u ponašanju i uspjehu elitnih naspram amaterskih mladih fudbalera u vezi je sa višim obrazovanjem trenera mladih fudbalera u elitnom fudbalu (Lagestad, Sæther&Ulvik, 2017).

Smith, Fry, Ethrington i Li (2005, po Aly, 2014) utvrdili su da pozitivna povratna informacija pojačava spremnost igrača da se žrtvuju za tim, dok je negativna povratna informacija u direktnoj korelaciji sa manje timskog rada među igračima. Pozitivna povratna informacija koja pruža podršku vodi također većoj samoefikasnosti, intrinzičnoj motivaciji i većem stepenu kohezije tima (Horn, 1985, 2002, po Aly, 2014).

Veza jezika i pažnje

Zanimljiva su i nova istraživanja o vezi jezika i usmjeravanja pažnje sportista koja se odnose na kratke verbalne upute igračima pri izvođenju akcija koje traže brzinu, snagu, izdržljivost i efikasnost

(Winkelman, 2019). Polazi se od stajališta da kratke verbalne upute treba koristiti tako da pažnju ne usmjeravaju na pokret i tijelo, nego na *ishod* pokreta.

Fokusirana pažnja je svjesni napor pojedinca da usmjeri pažnju eksplicitnim mislima i osjećajima, u cilju superiornijeg izvršenja radnje u sportu. Ključno je kreirati kontekst igre koji će oponašati realnu igru te davati *eksterno* orijentisane upute igračima. One pomažu u rješavanju stresa igrača te poboljšavaju izdržljivost i tačnost akcije. Vanjski fokus se postiže *korištenjem leksike koja se odnosi na udaljenost, smjer, te opisom nečeg poznatog pomoću metafore i analogije* (Winkelman, 2019).

Metafora je jezični izraz koji je površinska realizacija procesa preslikavanja koncepta iz jedne domene u drugu domenu, unutar konceptualnog sistema (Lakkof, 1993). Analogija je, općenito govoreći, *sličnost* između dvije situacije (Davis, 1985). Oba ova jezično-konceptualna sredstva pomažu povlačenje paralele između dva elementa, što je posebno zanimljivo u procesima učenja. Eksterno fokusirane verbalne upute koje koriste metaforu i analogiju pospješuju motoričko učenje (McNevin, Shea & Wulf 2003, po Benz, 2018) i njegove rezultate (Porter et al., 2013, po Benz, 2018). U fudbalu, korist ovakvih uputa je u pospješivanju preciznosti, tj. plasiranju šuteva kao što su šut glavom, pucanje penala, pasovi, lob lopte i sl. (Makaruk, Porter & Makaruk, 2013, po Benz, 2018). Način na koji djeluje eksterni fokus je poboljšavanje kongruencije između planiranja akcije i ishoda pokreta što rezultira jačom vezom akcija-efekt. U fudbalu je tačnost pasa povećana kad se verbalno referira na *dio lopte* koji treba udariti umjesto na *dio stopala* kojim se udara lopta (De Gorgio et-al, 2018).

Istraživanja pokazuju da je upotreba verbalnih uputa za kreiranje vanjskog fokusa korisna u radu s djecom od 12 do 15 godina, pogotovo kad je u pitanju usvajanje novih vještina (udarac glavom, lob, slobodni udarac, preciznost šuta) (Miçooğulları& Kirazcı, 2012). Wulf et. al (2012) eksperimentalno su potvrdili da se korištenjem eksterno oblikovanih uputa pospješuje učinak i odraslih fudbalera, tj. onih koji nisu početnici u fudbalu, kad je u pitanju poboljšanje tačnosti pasa (mjerenje je rađeno na tehnicu duge podignute lopte). Povratne informacije koje se odnose na položaj tijela sportiste na treningu i koje su interno orijentisane, mogu se preoblikovati na način da ne referiraju na pokrete tijela, nego usmjeravaju pažnju mladog fudbalera više na efekte njegovog pokreta (Wulf et. al., 2002).

U Tabeli 2. prikazani su primjeri preoblikovanja internih u eksterno fokusirane verbalne upute (Winkelman, 2019).

Radi se dakle o korištenju analogije i metafore, odnosno objašnjavanju nepoznatog preko poznatih pojmova. Pri izvođenju udarca, eksterno usmjeravanje pažnje znači vođenje misli mladog fudbalera *prema željenoj putanji* lopte, dok se interno orijentisanim fokusom njegova pažnja usmjerava na očekivanu *izvedbu tijela*. Kod mladih igrača, te početnika u učenju neke vještine, interni fokus donosi stres i paniku (Winkelman, 2019).

Tabela 2. Primjer kreiranja eksterno orijentisanih verbalnih uputa

Interno orijentisana uputa	Eksterno orijentisana uputa
Postavi <i>stopalo</i> ispod srednjeg dijela lopte da je podigneš	Udari <i>loptu ispod njene sredine</i> , tako da je podigneš, znači udari <i>ispod lopte</i>
Prebaci <i>težinu tijela i nogu</i> kojom ne šutiraš iza lopte.	<i>Budi iza lopte</i> , ne iznad nje, i nagni se <i>nazad</i> .
<i>Zaključaj zglob</i> i zakorači prema lopti da je udariš.	Udari loptu prema cilju <i>kao da je dodaješ drugom igraču</i>
Neka ti <i>koljeno</i> bude savijeno dok zamahajuš nogom unazad, i <i>ispravi koljeno</i> prije kontakta s loptom.	Koristi potez nogom <i>kao da je palica za golf</i> prije kontakta s loptom
Da bi udario loptu, <i>zamah nogom</i> treba biti što duži	Da bi udario loptu, napravi <i>pokret kao klatno</i> , i neka što duže traje

Timska kognicija – verbalna komunikacija između igrača

Osim što treba razviti svoje jezične i komunikacijske vještine, trener mladih igrača treba biti svjestan da verbalna komunikacija između igrača u fudbalu služi za izgradnju tzv. timske kognicije (Blaser& Sailer, 2019). Dvije njene komponente su: *zajedničko znanje* (statična struktura znanja koju posjeduje svaki član tima i koja je osnova za međusobno razumijevanje), te druga, dinamična komponenta, a to je *timska komunikacija*, koja predstavlja komunikacijski proces na nivou tima (MsNeese & al., 2016, po Blaser& Sailer, 2019).

Verbalna komunikacija tokom igre javlja se u formi od jedne ili dvije riječi i može se ponavljati (Hanin, 1992). Verbalna komunikacija na treninzima postaje eksplicitno sredstvo za kreiranje niza uspješnih akcija (Eccles&Tenenbaum, po Blaser& Sailer, 2019), a verbalna komunikacija tokom utakmica direktno utiče na ishod igre (Tenenbaum&Gershgoren, 2014, po Blaser& Sailer, 2019). Postoje četiri tipa verbalne komunikacije tokom igre: *orijentacijska, stimulacijska, evaluacijska* i *ona koja nije direktno u vezi sa igrom*. Orijetacijska se odnosi na planiranje i koordinaciju verbalne interakcije među saigračima o tome šta, kako, kada i gdje nešto uraditi. Stimulacijska je definisana kao motivisanje saigrača da održe ili pojačaju nivo aktivnosti. Evaluacijska komunikacija označava pozitivne ili negativne izjave o vlastitoj ili saigračevoj aktivnosti ili ponašanju. Konačno, verbalna komunikacija može sadržavati i poruke, pozitivne i negativne, koje nisu direktno relevantne za igru. Istraživanja pokazuju da je orijentacijska verbalna komunikacija najznačajnija, te da može znatno poduprijeti izgradnju timske kognicije. Udio orijentacijskih verbalnih poruka je 77% u ukupnoj komunikaciji (Blaser& Sailer, 2019). Za rad na orijentacijskoj komunikaciji posebno su podesni kolektivni treninzi fokusirani na situacije poput duplih pasova, kretanja bez lopte i drugih strateških i/ili uobičajenih situacija u igri (korneri i sl.). Sa porastom timske kognicije, ova vrsta verbalne komunikacije se smanjuje, te ostaje više prostora za kratke poruke u igri koje pripadaju stimulacijskoj i drugim kategorijama

verbalne komunikacije, a igra postaje efektivnija zbog izgrađene timske kognicije.

Istraživanja pokazuju da, uz upotrebu pozitivne povratne informacije sa uputama, i upotreba humora doprinosi izgradnji identiteta tima, koja je bitna za izgradnju *kohezije tima* i povećanu motivaciju mladih sportista. Upotreba humora kod trenera može doprinijeti izgradnji njegovog statusa kao člana tima, što povećava njegov uticaj i doprinosi rezultatima. Važno je uzeti u obzir i različitost mogućih tipova smisla za humor, kao i izbjegavanje uvredljivog humora (Høigaard et al., 2017).

ZAKLJUČAK

Značaj jezičnih vještina u fudbalu je trenutno od sve većeg istraživačkog interesa. U ovom kratkom pregledu prikazane su neke od koristi pravilnog korištenja verbalne komunikacije u treniranju mladih fudbalera. Trener mora znati regulisati omjer i vrste verbalne komunikacije, jer njihov odabir zavisi od dobi fudbalera, te drugih faktora. Što su igrači mlađi, trebati će više pozitivnih povratnih informacija, ukoliko su manje uspješni trebaju više instrukcija, a verbalna komunikacija se može smanjivati obrnuto proporcionalno izgradnji timske kognicije. Dakle, što su igrači mlađi, treba im više podrške, i poznavanja specifičnosti njihovog procesa učenja koji se direktno odražava na njihov napredak u trenažnom procesu. Praćenje teorijskih istraživanja u vezi sa ovim temama, u nizu disciplina koje nisu orijentisane samo na tehničku stranu fudbala kao igre, nego i njegove psihološke, obrazovne, pedagoške, jezične i uopće društveno relevantne aspekte, omogućit će njihovo uključivanje u formalne obuke trenera mladih fudbalera, u cilju povezivanja teorije i prakse u sve zanimljivijoj oblasti treniranja mladih fudbalera.

LITERATURA

- Adams, David, Cropley, Brendan, Mullen, Richard. (2016). Developing Specialised Youth Soccer Coaching Qualifications: An Exploratory Study of Course Content and Delivery Mechanisms. *International Sport Coaching Journal*. Vol. 3, (31-45). <http://dx.doi.org/10.1123/iscj.2014-0148>
- Aly, Ezzeldin. (2014). Communication management among athlete and coaches. *European Scientific Journal*: vol.3 (1857-1811)
- Athanasiadou, Angeliki. (1991). The Discourse Function Of Questions. *Pragmatics*; Vol 1, No 1 (107-122).
- Blaser, Marc A., Seiler, Roland. (2019). Shared Knowledge and Verbal Communication in Football: Changes in Team Cognition Through Collective Training, Institute of Sport Science, University of Bern, Bern, Switzerland, *Front. Psychol.* <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00077>
- Champ, Francesca. (2017). Psychological development in professional youth football: An ethnography of sports psychology practice. *Liverpool John Moores University*
- Cope, Ed, Partington, Mark Cushion, Christopher, Harvey, Stephen. (2016). An investigation of professional top-level youth football coaches' questioning practice. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*. 1-14. 10.1080/2159676X.2016.1157829.
- Cruickshank, A, Collins, D. & Minten, S. (2013). Culture change in a professional sports team: shaping

- environmental contexts and regulating power. *Int J Sport Sci Coach* 2013; 8: 271–290.
- Cushion, Christopher & Jones, Robyn L. Power. (2006). Discourse, and Symbolic Violence in Professional Youth Soccer: The Case of Albion Football Club, *Sociology of Sport Journal*, 2006, 23, 142-161
- Davies, Todd. (1985). Analogy. *SSRN Electronic Journal*. 10.2139/ssrn.2214214.
- De Giorgio A, Sellami M, Kuvacic G, Lawrence G, Padulo J, Mingardi M, et al. (2018). Enhancing motor learning of young soccer players through preventing an internal focus of attention: The effect of shoes colour. *PLoS ONE* 13(8): e0200689. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0200689>
- Grahn, Karin (2014) Alternative discourses in the coaching of high performance youth sport: exploring language of sustainability, *Reflective Practice: International and Multidisciplinary Perspectives*, 15:1, 40-52, DOI: 10.1080/14623943.2013.86879
- Groom, Ryan, Cushion, Christopher J. & Nelson, Lee J. (2012). Analysing coach–athlete 'talk in interaction' within the delivery of video-based performance feedback in elite youth soccer, *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 4:3, 439-458, DOI: 10.1080/2159676X.2012.693525
- Hanin, Y. L. (1992). Social psychology and sport: communication processes in top performance teams. *Sport Sci. Rev.* 1, 13–28.
- Hattie, John and Timperley, Helen. (2007). The Power of Feedback. *Review of Educational Research University of Auckland*. Vol. 77, No. 1, pp. 81-112 DOI: 10.3102/003465430298487
- Høigaard, Rune, Jones, Gareth & Peters, Derek. (2008). Preferred Coach Leadership Behaviour in Elite Soccer in Relation to Success and Failure. *International Journal of Sport Science and Coaching*. 3. 241-250. 10.1260/174795408785100581.
- Høigaard, Rune & Haugen, Tommy, Johansen, Bjørn T. & Giske, Rune. (2017). Team identity in youth soccer: The role of coaches' feedback patterns and use of humour. *International Journal of Sports Science & Coaching* 0(0) 1–11
- Kassing, J., Billings, A., Brown, R., Halone, K., Harrison, K., Krizek, R., Meân, L., Turman, P. (2004). Communication in the Community of Sport: The Process of Enacting, (Re)Producing, Consuming, and Organizing Sport. *Annals of the International Communication Association*. 28. 373-409. 10.1080/23808985.2004.11679040.
- Lagestad, Pål & Sæther, Stig & Ulvik, Aleksander. (2017). Differences in coaching feedback between coaches of junior elite soccer players and junior amateur soccer players. *Journal of Physical Education and Sport*. 17. 2049-2058. 10.7752/jpes.2017.03207.
- Lakoff, G. (1993). The contemporary theory of metaphor. In: A.Ortony (ed.). *Metaphor and thought* (202-251). Cambridge University Press, doi:10.1017/CBO9781139173865.013
- Larsen, Carsten Hvid & Alfermann, Dorothee & Christensen, Mette. (2012). Psychosocial Skills in a Youth Soccer Academy: A Holistic Ecological Perspective. *Sport Science Review*. XXI. 51-74. 10.2478/v10237-012-0010-x.
- Miçoğulları Bülent, Okan & Kirazcı, Sadettin. (2012). Effects of Internal, External and Preference of Attentional Focus Feedback Instructions on Learning Soccer "Head Kick" Middle East Technical University, Faculty of Education, Physical Education and Sport Department, Ankara, Turkey. *J. Sports Sci. Med.* 1 (2012) 1: 21–26
- Morgan, Gareth Philip. (2006). Coaching behaviors and players' motivation in elite youth football, doctoral thesis, Loughborough University
- Myler, A. (2014). A study of learning in youth elite footballers in Ireland. Technological University Dublin, masters dissertation
- North, J, Lara-Bercial, Sergio, Morgan, Gareth, Rongen, Fieke, Broche, Daniel, Nentwig, Gregor, Frédéric Sadys & Sargison, Joe. (2014). The identification of good practice principles to inform player development and coaching in European youth football, A literature review and expert interviews in Belgium, England, France, Germany, Italy, the Netherlands, and Spain in the performance pathway. Research Centre for Sport Coaching and Physical Education Institute for Sport, Physical Activity and Leisure Leeds Metropolitan University
- Reeves, Matthew J. & Roberts, Simon J. (2013). Perceptions of Performance Analysis in Elite Youth Football. Faculty of Education, Community & Leisure. Liverpool John Moores University. L17 6BD, *International Journal of Performance Analysis in Sport*. 13. 200-211.
- Røyndal, Ø., Toering, T., Gustafsson, H. (2018). Understanding players' transition from youth to senior professional football environments: A coach perspective, *International Journal of Sports Science & Coaching*. Volume: 13 issue: 1. page(s): 26-37. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1747954117746497>
- Saunders, W., Goldenberg, C. & Marcelletti, D. (2013). English Language Development: Guidelines for Instruction, *American Educator*. v37 n2 p13-25, 38-39
- Saward, C., Morris, John G., Nevill, M., Minniti, E., Antoinette M. & Sunderland, C. (2019). Psychological characteristics of developing excellence in elite youth football players in English professional academies. *Journal of Sports Sciences*. DOI: 10.1080/02640414.2019.1676526
- Vestberg T, Gustafson R, Maurex L., Ingvar M. & Petrovic P. (2012). Executive Functions Predict The Success of Top-Soccer Players. *PLoS One*. 7(4): e34731: doi: 10.1371/journal.pone.0034731 PMID: 22496850
- West, LaShell. (2016). Coach-Athlete Communication: Coaching Style, Leadership Characteristics, and Psychological Outcomes. Masters of Education in Human Movement Sport and Leisure Studies Graduate Projects. Bowling Green State University
- Winkelman, W. (2019), The language of coaching football, Football Innovation Summit in London, preuzeto sa <https://www.slideshare.net/nwinkelman/the-language-of-coaching-football-soccer>
- Wulf, G., McConnel, N., Gartner, M., Schwarz, A. (2002). Enhancing the Learning of Sport Skills Through External-Focus Feedback. *Journal of Motor Behavior*. Vol. 34, No. 2, 171-182.

INFORMACIJE O AUTORU

Edina Špago-Ćumurija

Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru

Fakultet humanističkih nauka

e-mail: edina@unmo.ba